

Кузнецов О.В.,

кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник відділу
глобальних систем сучасної цивілізації
Інституту світової економіки
і міжнародних відносин НАН України

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ БРИТАНСЬКОЇ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ

Розглянуто загальні тенденції розвитку сучасної податкової системи Великобританії, проведено розгорнутий аналіз формування дохідної частини британського бюджету. Особливу увагу приділено аналізу еволюції податку з доходів фізичних осіб.

The general trends of development of contemporary tax system in the United Kingdom are examined. The detailed analysis of sources of government revenue in the formation of the UK's budget is carried out. Special attention is given to the examination of the evolution of personal income tax.

Ключові слова: британська податкова система, прямі податки, непрямі податки, соціальне страхування, доходи бюджету.

Податкова політика відіграє важливу роль у забезпеченні соціально-економічного розвитку сучасної держави та є ваговою складовою її економічної політики. Із проголошенням Україною курсу на євроінтеграцію дослідження специфіки проведення податкової політики в окремих країнах ЄС набуло особливого значення. Великобританія посідає головне місце в Євросоюзі як його найбільший фінансовий і діловий центр. Тому досвід реформування й реалізації податкової політики в цій країні є дуже цінним у контексті здійснення ринкових трансформацій в Україні.

Питання податкової політики в окремих країнах ЄС активно вивчаються в Україні, зокрема, у працях М. Азарова, В. Андрушенка, З. Варналія, В. Вергуна, А. Гальчинського, В. Гейця, Ю. Пахомова, Р. Римарської, А. Соколовської, В. Суторміної, В. Федосова та ін. Дане дослідження сфокусоване на висвітленні особливостей податкової політики Сполученого Королівства та ґрунтується на офіційній інформації Міністерства фінансів Великобританії, Податкової та митної служби Її Величності, Бюро національної статистики Великобританії, Європейської комісії та Інституту фіскальних досліджень (Лондон).

Метою статті є розгляд загальних тенденцій розвитку сучасної британської податкової системи, а також аналіз формування дохідної частини бюджету країни на 2008/2009 фінансовий рік у розрізі окремих податків.

Основоположником британської податкової теорії є шотландський економіст Адам Сміт. Як відомо, він розвивав концепцію “вільної торгівлі” та послідовно обстоював думку про те, що втручання держави в економічні процеси має бути мінімальним. А. Сміт також критикував непрямі податки, оскільки вони спричиняють зростання заробітної плати, а отже, збільшення витрат виробництва і зменшення прибутку. Натомість найпридатнішим об’єктом для оподаткування він вважав ренту

як найбільш непродуктивну витрату, що не перетворюється на самозростаючу вартість¹. А. Сміт критично ставився до оподаткування капіталу. “Власник капіталу, — писав він, — є, по суті, громадянином усього світу... Він легко може залишити країну, в якій знає... обтяжливого контролю..., та перенести свій капітал у іншу країну, де він зможе з більшою зручністю займатися підприємництвом... Податок, який спричиняє відтік капіталу з будь-якої країни, веде, таким чином, до зникнення всіх джерел доходів правителя й суспільства. Внаслідок перенесення капіталу в іншу країну неминуче зменшаться, більшою чи меншою мірою, не тільки прибуток від нього, а й земельна рента і заробітна плата”². До речі, на поглядах А. Сміта ґрунтується сучасна британська податкова система.

Зауважимо, що протягом XX ст. у Великобританії обсяг податкових надходжень до державного бюджету мав стабільну тенденцію до зростання. Під час двох світових війн податковий тягар різко посилювався через додаткові витрати, проте після війни розміри оподаткування в жодному разі не знижувалися до передвоєнного рівня. Обсяг податкових надходжень до ВВП, який на початку століття становив 10 %, радикально зростав наприкінці 1960-х, був нестабільним протягом 1970-х (унаслідок нестійких темпів економічного зростання), різко знижувався на початку 1980-х і до середини 1990-х років, а потім знову зростав та останніми роками перебуває на рівні близько 40 % ВВП³.

У повоєнний час у податкових системах розвинутих країн було проведено низку реформ, які ґрунтувалися на різних теоретичних концепціях. А. Соколовська зазначає: “Якщо концептуальну основу податкової реформи 60-х рр. у США становила кейнсіанська теорія активного регулювання сукупного попиту з допомогою важелів податково-бюджетної політики, то в основу реформ 80—90-х рр. були покладені неокласичні концепції “економіки пропозиції” та “раціональних очікувань”⁴.

У свою чергу, Р. Римарська підкреслює, що функціонування податкових систем країн ЄС “демонструє тенденцію до їх гармонізації впродовж трьох етапів еволюції фіскальної політики ЄС: під час становлення спільного економічного простору (1950—60-ті роки), розвитку соціально орієнтованої моделі (1970—80-ті роки) та її поступового реформування (від початку 1990-х років)”⁵. У сучасній практиці

¹ Суторміна В.М. та ін. Держава — податки — бізнес (зі світового досвіду фіскального регулювання ринкової економіки): Моногр. / В.М. Суторміна, В.М. Федосов, В.Л. Андрущенко. — К.: Либідь, 1992. — С. 7—9.

² Smith A. *Wealth of Nations*. — New York: Prometheus Books, 1991. — P. 520, 521.

³ Clark N., Dilnot A. Long-Term Trends in British Taxation and Spending / Institute for Fiscal Studies. — IFS Briefing Note 25. — 2002: [Електр. ресурс]. — <http://www.ifs.org.uk/bns/bn25.pdf>.

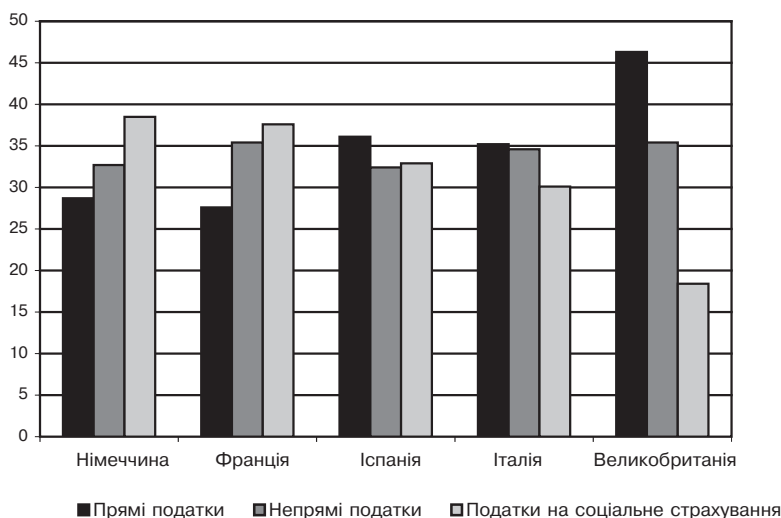
⁴ Фінансово-монетарні важелі економічного розвитку: В 3-х т. Т.1: Фінансова політика та податково-бюджетні важелі її реалізації / За ред. чл.-кор. НАН України А.І. Даниленка. — К.: Фенікс, 2008. — С. 128.

⁵ Римарська Р.Ю. Вплив стратегії європейської інтеграції України на функціонування податкової системи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.02 “Світове господарство і міжнародні економічні відносини”. — К., 2009. — С. 6.

оподаткування у країнах ЄС співвідношення прямих і непрямих податків залежить від життєвого рівня населення, ступеня досконалості збору податків, рівня оподаткування та податкової культури⁶.

Характерно, що серед найпотужніших економік ЄС Великобританія має найбільшу частку прямих податків і найменшу податків на соціальне страхування відносно загальної суми податкових надходжень (рис. 1). Це зумовлено особливостями англосаксонської економічної моделі, в основу якої покладено принцип: “менше держави, більше ринку”. На відміну від країн континентальної Європи, які проводять економічну політику на засадах соціальної ринкової держави, у Сполученому Королівстві соціальні видатки відіграють мінімальну роль. Розмір і тривалість соціальних відшкодувань із тимчасової непрацездатності в цій країні є чи не найнижчими в Європі. Наприклад, допомога по безробіттю виплачується максимум протягом 6-ти місяців, тоді як у Німеччині й Іспанії — 18 місяців, Франції — до 4-х років⁷.

В умовах низького рівня соціального захисту населення набуває розвитку підприємницька ініціатива, завдяки чому постійно розширюється база для прямого оподаткування доходів. Крім того, переважання прямих податків над непрямыми

Джерело: Taxation Trends in the European Union. Data for the EU Member States and Norway. 2009 Edition / European Commission. — Brussels, 2009. — P. 255, 265, 273.

Рис. 1. Прямі, непрямі податки та податки на соціальне страхування в найбільших економіках ЄС у 2007 році, у відсотках до загальної суми податкових надходжень

⁶ Вергун В.А., Кузнецов О.В. Використання зарубіжного досвіду в процесі реформування податкової системи України // Податкова політика в Україні та її нормативно-правове забезпечення: 36. наук. праць за мат-ми міжнар. наук.-практ. конф. (1—2 груд. 2000 року). — Ірпін: Академія ДПС України, 2000. — С. 103.

⁷ Beyond the European Social Model // Open Europe. — London, 2006. — P. 64—67.

пояснюється особливою роллю ринку акцій у фінансуванні бізнесу у Великобританії: близько 24 % британських домашніх господарств володіють акціями, доходи за якими у вигляді дивідендів є об'єктом прямого оподаткування⁸.

У табл. 1 подано структуру доходів бюджету на 2008/2009 фінансовий рік. Податок з доходів фізичних осіб, внески на соціальне страхування та податок на додану вартість є найбільшими джерелами формування доходів британського бюджету та становлять дві третини загальної суми бюджетних надходжень. Розглянемо детальніше специфіку окремих податків, за рахунок яких формується британський бюджет.

Податок з доходів фізичних осіб було запроваджено в 1799 році з метою акумуляції додаткових джерел для фінансування війни із французькою армією під командуванням Наполеона. Передбачалося, що цей захід матиме тимчасовий характер. На той час ставка податку становила 10 % на весь дохід платника податку, отримуваний із усіх джерел, якщо він перевищував 60 ф. ст. Очікувалося, що бюджетні надходження від цього податку сягнуть 10 млн ф. ст. І хоча фактично було отримано 6 млн ф. ст., цього вистачило, аби був прецедент на майбутнє⁹.

Промислова революція XIX століття сприяла тому, що Великобританія стала надзвичайно заможною країною. Навіть після руйнівної Першої світової війни дохід на одну особу населення тут був на 25 % вищий, ніж у решті європейських країн¹⁰.

Утім, Друга світова війна порушила стабільність і безпеку британського суспільства, добробут населення істотно погіршився. Постала потреба в розбудові глибоко структурованої соціальної держави, наслідком чого стала націоналізація значної частини британської промисловості. Податки було збільшено до надзвичайно високого рівня, англійський фунт — девальвовано в декілька етапів. Британська імперія припинила своє існування.

Активна соціальна політика знижувала ефективність економічних процесів, доходи зростали набагато повільніше, ніж у решті європейських країн. У 1978 році Великобританія за рівнем доходу на одну особу населення опинилася серед найбідніших країн Європи. Продуктивність праці у країні, яка певний час вважалася найбільшою у світі, знизилася до 69 % від рівня США проти 75 % у 1960 році¹¹.

Для підтримання безперебійного функціонування економічної системи були необхідні значні державні субсидії, надання яких викликало зростання бюджетного дефіциту, що покривався за рахунок емісійних джерел центрального банку. Останнє призводило до зростання інфляції. У 1979 році максимальна ставка

⁸ UK 2005. The Official Yearbook of the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland / Office for National Statistics. — London, 2004. — P. 469.

⁹ A tax to beat Napoleon / HM Revenue & Customs: [Електр. ресурс]. — <http://www.hmrc.gov.uk/history/taxhis1.htm>.

¹⁰ Bartlett B. Thatcher Economics // National Review Online. — 2004. — May 17: [Електр. ресурс]. — http://www.nationalreview.com/nrof_bartlett/bartlett200405170929.asp.

¹¹ Там само.

Таблиця 1. Джерела формування державних доходів Великобританії у 2008/2009 фінансовому році

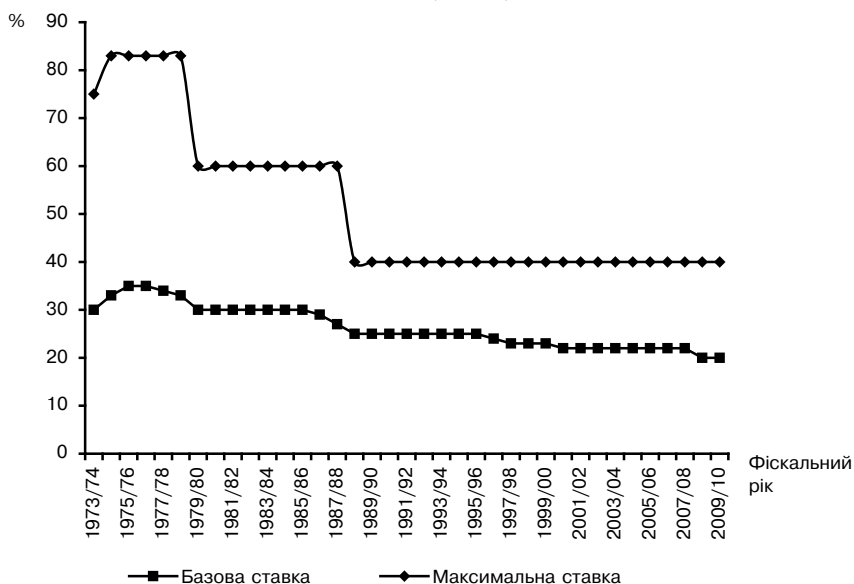
Джерело надходжень	Надходження, млрд ф. ст.	Частка в загальному обсязі, %
Податок на доходи фізичних осіб	156,7	28,7
Податкові пільги як від'ємний податок на доходи фізичних осіб	-5,5	-1,0
Внески на соціальне страхування	97,7	17,9
Податок на додану вартість	82,6	15,1
Інші непрямі податки:		
збір на пальне	25,1	4,6
збір на тютюнові вироби	8,2	1,5
збір на алкогольні вироби	8,5	1,6
збір на азартні ігри	1,5	0,3
акцизний збір на транспортні засоби	5,8	1,1
збір на пасажирські авіаперевезення	1,9	0,3
податок на страхову премію	2,3	0,4
податок на утилізацію сміття	0,9	0,2
платежі на зміни клімату	0,7	0,1
агрегований збір	0,4	0,1
митні збори і платежі	2,6	0,5
Податки на капітал:		
податок на прибуток від продажу капітальних активів	4,9	0,9
податок на спадщину	3,1	0,6
гербовий збір	8,3	1,5
Податки на компанії:		
податок на прибуток корпорацій	44,9	8,2
податок на нафтові доходи	2,6	0,5
тарифи на бізнес	23,5	4,3
Муніципальний податок	24,6	4,5
Інші податки та роялті	15,7	2,9
Разом чисті податки та внески на соціальне страхування	516,6	94,7
Проценти й дивіденди	7,7	1,4
Валові операційні надлишки, рента, інші платежі й коригування	21,1	3,9
Всього надходжень	545,5	100,0

Джерело: Adam S., Browne J. A Survey of UK Tax System / The Institute for Fiscal Studies. — Briefing Note No. 9. — April 2009. — P. 4.

податку на зарплату заможних осіб становила 83 %, ще 15 % стягувалося додатково з так званого нетрудового доходу (*unearned income*) у вигляді нарахованих процентів і дивідендів. Отож максимальна ставка податку з доходів фізичних осіб сягала 98 %. Така система стримувала підприємницьку ініціативу, провокувала поширення практики ухилення від сплати податків, демонструвала низьку ефективність із точки зору капіталістичного способу виробництва.

Радикальна реформа чинної системи була розпочата консервативним урядом на чолі з М. Тетчер. Основні пункти реформ включали зниження податків на багатих осіб, контроль зростання грошової маси, масштабну приватизацію британської промисловості, дерегуляцію, послаблення впливу профспілок. У 1979 році базову ставку податку з доходів фізичних осіб було знижено з 33 % до 30 %, максимальну

ставку податку на зарплату — з 83 % до 60 %. У наступні роки базову ставку було зменшено до 25 %, а максимальну — до 40 % (рис. 2).

Джерело: Tax and benefit tables / Institute for fiscal studies: [Електр. ресурс]. — <http://www.ifs.org.uk/fiscalFacts/taxTables>.

Рис. 2. Динаміка ставки податку з доходів фізичних осіб у Великобританії, 1973—2010 роки

Згодом консервативний уряд на чолі із Дж. Мейджором (1990—1997) знизив базову ставку до 24 %, а в період 1997—2009 років лейбористські уряди Е. Блера і Г. Брауна поступово довели її рівень до 20 %. З 1992-го для осіб із найнижчими доходами діяла також третя (мінімальна) ставка податку (її розмір у різні періоди становив 10—20 %). У бюджеті на 2007/2008 рік ця ставка була остаточно скасована. Характерно, що у 2006/2007 фіскальному році з 29,5 млн платників податків у Великобританії 14 % сплачували податок за мінімальною ставкою¹², 75 % — за базовою та 11 % — за максимальною (табл. 2).

На сьогодні у Сполученому Королівстві діють дві ставки податку: базова 20 % для річного доходу до 34 800 ф. ст. та максимальна 40 % — понад зазначений розмір. У зв'язку з фінансовою кризою із квітня 2010 року з метою збільшення загальної суми податкових надходжень ставку податку з доходів фізичних осіб, що перевищують 150 тис. ф. ст. на рік, збільшено до 50 %¹³.

Сьогодні у Великобританії податок з доходів фізичних осіб сплачують близько 30,6 млн осіб. До первинних доходів, що обкладаються цим податком, належать такі:

¹² До цієї категорії належали особи, щорічний дохід яких у 2006/2007 фіскальному році становив менше 2150 ф. ст.

¹³ Budget 2009 — Building Britain's Future: Economic and Fiscal Strategy Report and Financial Statement and Budget Report / HM Treasury. — April 2009. — P. 1.

Таблиця 2. Розміри оподаткування за мінімальною, базовою й максимальною ставками у 2006/2007 фінансовому році

Група платників податку	Кількість платників, тис.	Податкові надходження, млрд ф. ст.	Частка в загальній сумі надходжень, %
Мінімальна ставка (10 %)	4210	1,35	1,0
Базова ставка (22 %)	22 000	59,80	45,6
Максимальна ставка (40 %)	3290	70,0	53,4
Разом	29 500	131,15	100,0

Джерело: Adam S., Browne J. A Survey of UK Tax System / The Institute for Fiscal Studies. — Briefing Note No. 9. — December 2006. — P. 6.

заробітна плата, доходи від індивідуальної й некорпоративної комерційної діяльності, допомога по безробіттю, пенсії, прибутки, доходи від нерухомості, проценти, що нараховані банками й будівельними товариствами, та дивіденди, одержані від акцій. Як правило, не підлягають оподаткуванню виплати, що здійснюються в рамках системи соціального захисту населення. Крім того, цей податок не нараховується на суми відрахувань працівників і роботодавців у пенсійний фонд (до встановленого граничного розміру) або на дохід від заощаджень (наприклад, дохід, що сплачується за сертифікатом національних заощаджень та на індивідуальні ощадні рахунки).

Треба зауважити, що у Великобританії діє система обов'язкового державного соціального страхування. Розглянемо механізм її функціонування.

Внески на соціальне страхування. Відрахування на соціальне страхування, по суті, нічим не відрізняється від податку на дохід, але надає його платникові право на отримання допомоги в рамках системи соціального страхування. Слід зауважити, що на практиці зв'язок між сумою сплачених коштів і розмірами допомоги, яка була отримана кожним індивідуальним платником, є досить незначним і з часом дедалі більше втрачається. Відрахування здійснюються до Фонду національного страхування (*National Insurance Fund*); при цьому у сферу державних медичних послуг спрямовується лише 21 % цих коштів, а решта використовується для фінансування соціальної допомоги. Треба сказати, що ця установа не є фондом у класичному розумінні, оскільки не має значного балансу для здійснення інвестицій: за рахунок поточних внесків фінансуються поточні виплати соціальної допомоги, й фонд слугує лише інструментом таких виплат із метою запобігання виникненню проблеми “кеш-флоу”¹⁴. Офіційно визначено, що ресурси фонду не повинні опускатися нижче 1/6 витрат на соціальну допомогу з метою постійного забезпечення достатнього рівня фінансових ресурсів для її виплати. Спочатку це досягалось завдяки гранту податкової служби, але внаслідок високої економічної активності та зростання обсягу внесків у 1990 році грант було скасовано. Під час наступного економічного спаду, внаслідок якого внески на соціальне страхування зменшились, а

¹⁴ “Кеш-флоу” (потік готівки) — різниця між усіма готівковими надходженнями і платежами компанії за певний період; відображує джерело й напрямок використання готівкових коштів компанії та її здатність виконувати поточні зобов'язання.

безробіття зросло, у 1993/1994 фінскальному році грант було відновлено, його розмір поступово скорочувався, й на цей час фонд знову має позитивне сальдо.

Податок на додану вартість. Стандартна ставка ПДВ становить 17,5 % (на період з 1 грудня 2008 року до 31 грудня 2010-го її було знижено до 15 % із метою стимулювання економічної активності в умовах світової економічної кризи). У 1994/1995 році було запроваджено зменшену ставку ПДВ на продаж пального й електроенергії на внутрішньому ринку, яка сьогодні дорівнює 5 %. З 2001 року п'ятивідсоткова ставка ПДВ застосовується також до товарів жіночої гігієни, дитячих автомобільних крісел, контрацептивів, енергозберігаючих матеріалів і деяких предметів побуту. До певних товарів застосовується нульова ставка ПДВ, або вони звільняються від його сплати. У разі застосування нульової ставки кінцевий товарний продукт не підлягає обкладанню ПДВ і фірми мають вимагати повернення цього податку, який було сплачено на товари проміжного виробництва. Товари, звільнені від ПДВ, не обкладаються ним як кінцевий продукт, котрий було продано споживачеві, але фірми не можуть вимагати повернення ПДВ, який було сплачено на товари проміжного виробництва; таким чином, ці фірми сплачують ефективний податок на додану вартість у діапазоні 4—7 % залежно від структури їхніх витрат. У Великобританії близько 55 % витрат домашніх господарств обкладаються за стандартною ставкою ПДВ, 12 % — за нульовою, 2 % — за зниженою і 31 % їхніх витрат звільнені від сплати цього податку¹⁵.

У табл. 3 подано основні категорії товарів, що обкладаються за нульовою і зниженою ставками ПДВ, а також товари, які звільнено від його сплати, з оцінкою втрат бюджету внаслідок оподаткування цих товарів не за стандартною ставкою.

Акцизні збори стягуються у Великобританії з таких основних товарів, як пиво, вино, міцні алкогольні напої, тютюнові вироби й пальне. Для цих товарів діє єдина ставка (за пінту, за літр, за пачку); тютюнові вироби обкладаються додатковим адвалерним податком у розмірі 24 % від загальної роздрібної ціни товару. Акцизні збори змінюються щороку відповідно до інфляції (табл. 4).

Корпоративний податок. У бюджеті на 2007/2008 фінскальний рік було здійснено чергову реформу британської системи оподаткування, зокрема у сфері корпоративного оподаткування. З метою сприяння підвищенню міжнародної конкурентоспроможності британських компаній, заохочення інвестицій та інновацій із квітня 2008 року ставку податку на прибуток корпорацій було знижено з 30 % до 28 %. Це означає, що Великобританія має найконкурентнішу ставку цього податку серед найбільших країн ЄС і Великої сімки¹⁶. Крім того, було спрощено систему податкових знижок, передбачену для компаній, що здійснюють інвестиції в

¹⁵ Adam S., Browne J. A Survey of UK Tax System / The Institute for Fiscal Studies. — Briefing Note No. 9. — December 2006. — P. 12.

¹⁶ У 2003 році Великобританія мала четверту найнижчу ставку корпоративного податку серед 15-ти членів ЄС (після Ірландії, Фінляндії і Швеції). Із розширенням ЄС у 2009 році ставки корпоративного податку коливаються від 10 % у Болгарії й на Кіпрі до 35 % у Мальті.

Таблиця 3. Оцінка втрат бюджету від застосування нульової і зниженої ставок ПДВ та звільнення від його сплати у 2008/2009 році, млн ф. ст.

Основні товари, що оподатковуються не за стандартною ставкою	Оцінка втрат
Нульова ставка:	
харчові продукти	11 950
зведення нових будинків	7650
пасажирський транспорт на внутрішньому ринку	2650
міжнародний пасажирський транспорт	200
книги, газети й журнали	1750
дитячий одяг	1300
водопровідно-каналізаційні послуги	1350
ліки й медикаменти за рецептом	1500
поставки добровичинним організаціям	200
судна й літаки понад визначений розмір	700
автомобілі та інші поставки інвалідам	400
велосипедні шоломи	15
Знижена ставка:	
пальне й електроенергія на внутрішньому ринку	3200
товари жіночої гігієни	50
контрацептиви	10
дитячі автомобільні крісла	5
препарати проти нікотинної залежності	10
енергозберігаючі матеріали	50
побутові товари	150
Звільнено від ПДВ:	
орендна плата за використання житлової нерухомості	3850
орендна плата за використання комерційної нерухомості	200
приватна освіта	50
медичні послуги	900
поштові послуги	200
похоронні послуги і кремація	100
фінанси і страхування	4600
азартні ігри й лотерея	1250
бізнес нижче реєстраційної межі	1650
Разом	46 020

Джерело: Adam S., Browne J. A Survey of UK Tax System / The Institute for Fiscal Studies. — Briefing Note No. 9. — April 2009. — P. 12.

основний капітал. Водночас підвищено ставку корпоративного податку, яка діє для невеликих підприємств (із прибутками, нижчими 300 тис. ф. ст.).

Корпоративний податок стягується з глобальних прибутків британських компаній-резидентів, державних корпорацій і некорпоративних асоціацій. Фірми, що не є резидентами Великобританії, сплачують корпоративний податок лише на прибутки від їх діяльності в цій країні. Корпоративний прибуток, який обкладається податком, складається з доходів від торговельної, інвестиційної діяльності та продажу основного капіталу.

Таблиця 4. Розмір акцизних зборів станом на квітень 2008 року

Товар	Збір, пенси	Загальний розмір збору як відсоток від ціни	Загальний розмір податку як відсоток ціни, включаючи ПДВ
Цигарки (пачка з 20 штук):			
специфічний збір	224,1		
адвалерний збір (22 % від роздрібної ціни*)	117,7	63,9	78,8
Пиво (1 пінта)	33,2	13,8	28,7
Вино (пляшка 0,75 л)	145,7	40,5	55,4
Міцні алкогольні напої (пляшка 0,7 л)	597,8	44,7	59,6
Пальне з наднизьким вмістом двоокису сірки (1 л)	50,4	46,8	61,7
Дизельне пальне з наднизьким вмістом двоокису сірки (1 л)	50,4	43,2	58,1

* Ставка адвалерного податку 22 % діяла у квітні 2008 року; в бюджеті на 2008/2009 рік її було підвищено до 24 %.

Джерело: Adam S., Browne J. A Survey of UK Tax System / The Institute for Fiscal Studies. — Briefing Note No. 9. — April 2009. — P. 14.

Стандартна ставка корпоративного податку у 2008/2009 році становила 28 %, знижена — 21 % на прибутки, нижчі 300 тис. ф. ст. Для фірм, що мають прибутки від 300 тис. до 1,5 млн ф. ст., діє система знижок, тобто прибуток понад 300 тис. обкладається за ефективною граничною ставкою в розмірі 29,75 %. Ця система застосовується з метою поступового збільшення середньої ставки податку, поки вона не досягне 28 % (табл. 5).

Таблиця 5. Ставки корпоративного податку у 2008/2009 році

Прибуток, ф. ст. на рік	Максимальна ставка податку, %	Середня ставка податку, %
0 — 300 000	21,0	21,0
300 001 — 1 500 000	29,75	21,0 — 28,0
1 500 000 і більше	28,0	28,0

Джерело: Adam S., Browne J. A Survey of UK Tax System / The Institute for Fiscal Studies. — Briefing Note No. 9. — April 2009. — P. 19.

Податок на спадщину введено в 1986 році. Він стягується з операцій передачі матеріальних цінностей на час смерті або незадовго до смерті, вартість яких перевищує мінімальний поріг (312 тис. ф. ст. у 2008/2009 році). Податок на спадщину нараховується на частину суми передачі, що перевищує встановлений поріг, за єдиною ставкою 40 % після смерті або протягом трьох років до смерті та виплачується з фондів, які передаються у спадщину. Якщо передача майна відбувається в період від трьох до семи років до смерті, воно оподатковується за зниженою ставкою, а коли більш ніж за 7 років до смерті, не оподатковується (табл. 6).

Гербовий збір стягується переважно з операцій із цінними паперами (акціями й облігаціями) та операцій із передачі земельних і майнових прав. Для більшості операцій із нерухомістю встановлено поріг у розмірі 125 тис. ф. ст., нижче якого

Таблиця 6. Зниження податку на спадщину у випадку передачі майна до фактичної смерті фізичної особи, 2006/2007 рік

Період між передачею майна і смертю, роки	Зниження ставки податку, %	Фактична ставка податку, %
0—3	0	40
3—4	20	32
4—5	40	24
5—6	60	16
6—7	80	8
7+	100	0

Джерело: Adam S., Browne J. A Survey of UK Tax System / The Institute for Fiscal Studies. — Briefing Note No. 9. — April 2009. — P. 17.

такий збір не сплачується. Для операцій із передачі земельних і майнових прав діапазон ставки гербового збору залежить від ціни покупки. Відповідні ставки застосовуються до повної ціни покупки, включно з частиною ціни, нижчою від порога. Для акцій і облігацій не існує порога, й гербовий збір стягується за ставкою 0,5 % від ціни покупки (табл. 7).

Таблиця 7. Ставки гербового збору у 2007/2008 році

Операції з передачі землі й будинків вартістю	Ставка (%)
Нижче та включаючи 125 тис. ф. ст.	0
Вище 125 тис., але нижче 250 тис. ф. ст.	1,0
Вище 250 тис., але нижче 500 тис. ф. ст.	3,0
Понад 500 тис. ф. ст.	4,0
Акції й облігації	0,5

Джерело: Adam S., Browne J. A Survey of UK Tax System / The Institute for Fiscal Studies. — Briefing Note No. 9. — April 2009. — P. 18.

Муніципальний податок. З 1 квітня 1993 року систему місцевого комунального оподаткування, що застосовувалася до фізичних осіб, змінив муніципальний податок, критерієм розміру якого є вартість майна. Місця проживання (квартири, будинки) групуються за діапазонами відповідно до їх ринкової вартості; потім органи місцевої влади визначають загальний рівень муніципального податку, тоді як співвідношення ставок для різних діапазонів визначається органами центральної влади (це співвідношення не змінювалося з часу запровадження податку). У табл. 8 наведено вісім вартісних діапазонів (А—Н) і частку помешкань у Англії в кожному діапазоні. Оскільки вартість більшості англійських помешкань є меншою, ніж визначено в діапазоні D, більшість домашніх господарств сплачує муніципальний податок за ставкою, нижчою за ставку діапазону D: у 2008/2009 фінансовому році середня ставка муніципального податку цього діапазону становила 1354 ф. ст., а для всіх домогосподарств Англії — 1132 ф. ст. Майнові діапазони для Англії й Шотландії на цей час розраховані за ринковою вартістю помешкань станом на 1 квітня 1991 року та не переоцінювалися з часу запровадження муніципального податку. В Уельсі переоцінку діапазонів здійснено у квітні 2005 року.

Таблиця 8. Цінові діапазони для Англії, вересень 2006 року

Діапазон	Ставка податку відносно діапазону D	Ринкова вартість помешкання станом на 01.04.1991, ф. ст.	Частка помешкань у діапазоні, %
A	2/3	нижче 40 000	25,0
B	7/9	40 001 — 52 000	19,5
C	8/9	52 001 — 68 000	21,7
D	1	68 001 — 88 000	15,3
E	1 і 2/9	88 001 — 120 000	9,5
F	1 і 4/9	120 001 — 160 000	5,0
G	1 і 2/3	160 001 — 320 000	3,5
H	2	понад 320 000	0,6

Джерело: Adam S., Browne J. A Survey of UK Tax System / The Institute for Fiscal Studies. — Briefing Note No. 9. — April 2009. — P. 22.

Підсумовуючи викладене, можна дійти таких висновків. Британська податкова система є однією з найстаріших і найрозвиненіших у світі. Податкові реформи М. Тетчер сприяли відновленню економічної динаміки у Великобританії, втраченої після Другої світової війни, та стали потужним поштовхом для здійснення кардинальної трансформації британської податкової системи в напрямку від кейнсіанської до неокласичної системи державного регулювання. У післявоєнний період частка податкових доходів британського бюджету у ВВП постійно зростала, що відповідало загальноєвропейській тенденції. Втім, податкова система Великобританії значно відрізняється від тієї, що діє в ЄС. На відміну від Євросоюзу для Великобританії характерні переважання прямих податків над непрямими, неактивна система соціального страхування й фіскальна централізація. Тоді як у найбільших економіках ЄС — Німеччини і Франції — частка доходів центрального уряду становить 30 % і 37,3 % відповідно, у Великобританії центральним урядом стягується близько 94,5 % від загальної суми податкових надходжень¹⁷. За рівнем централізації фіскальної системи Сполучене Королівство посідає друге місце в ЄС (після Мальти). Таким чином, незважаючи на реформи британської податкової системи протягом останніх тридцяти років, залишається ще багато питань (зокрема, гармонізації з податковою системою ЄС), що потребують уваги експертів та розв'язання яких сприятиме забезпеченню сталого соціально-економічного розвитку країни.

¹⁷ Taxation Trends in the European Union. Data for the EU Member States and Norway. 2009 Edition / European Commission. — Brussels 2009. — P. 49.